

WIEDZA O BIBLII

Wersja 1.3

CZEŚĆ I. WIADOMOŚCI OGÓLNE O PIŚMIE ŚWIĘTYM

I. PODSTAWOWE WIADOMOŚCI O PIŚMIE ŚWIĘTYM

1. Pismo Święte – definicja

Biblia – (gr. biblos – zapisana karta, zwój księga) zbiór ksiąg ST i NT, które stanowią kanon biblijny. Treścią Biblii są dzieje zbawienia ludzi przez Boga.

Pojęcie Pisma Świętego wprowadził w IVw św. Atanazy. Łaciński zapis *Scriptura Sacra*. Od tego czasu to pojęcie stało się w Kościele podstawowym określeniem tej Księgi.

Pismo święte – objawione słowo Boże; dzieje i orędzie zbawienia utrwalone przez świętych autorów na piśmie pod natchnieniem Ducha Świętego.

2. Pojęcie Objawienia

Objawienie – ukazanie się Boga ludziom i ofiarowanie im siebie samego oraz odwiecznych zamiarów swej woli dotyczących ich zbawienia, aby uczynić ich uczestnikami Bożych dobrodziejstw.

Objawienie zawarte w Piśmie świętym to objawienie nadprzyrodzone – Bóg udziela człowiekowi pomocy w przyjęciu tego objawienia, gdyż przekracza ono możliwości ludzkiego rozumu (łaska). Jest to objawienie historyczne, dokonało się etapami. Jego pełnią jest Osoba Jezusa Chrystusa (Hbr 1, 1-2). Ma charakter publiczny i społeczny. Zakończyło się ze śmiercią ostatniego z Apostołów.

3. Autorstwo Pisma Świętego

Autorstwo ksiąg Pisma świętego – Badając tekst można wyodrębnić wiele form literackich (różne rodzaje: proza, poezja i gatunki literackie np.: poemat epicki, opowiadanie prozatorskie, traktat filozoficzny, hymn liturgiczny itp.), różne style oraz wiele warstw redakcji (kolejni redaktorzy). Wskazuje to na wielość autorów. Nawet księgi podające informacje o swym autorze zawierają nieraz fragmenty dopisane lub poprawione przez kogoś innego. Wszyscy ci autorzy i redaktorzy uznawani są za autorów natchnionych.

Natchnienie – prawdy objawione przez Boga i zawarte w księgach ST i NT spisane zostały pod natchnieniem Ducha Świętego i Boga mają za autora. (por. J 20, 31; 2Tm 3, 16; 2P 1, 19-21; 3, 15n), dlatego należy stwierdzić, że księgi Pisma w sposób pewny, wiernie i bez błędu uczą prawdy, jaka z Jego woli została przekazana dla naszego zbawienia.

Hagiografowie (święci autorzy) – pisarze, których Bóg wybrał, by używając własnych umiejętności i sił napisali święte księgi i którymi posłużył się, tak aby działając w nich i przez nich, to wszystko i tylko to, co sam chciał, przekazali na piśmie jako prawdziwi autorzy.

4. Prawda w Biblii

Prawda w Biblii – Pismo św. zawiera przede wszystkim prawdę religijną, jest dziełem teologicznym, a nie historycznym w dzisiejszym rozumieniu. Wydarzenia zapisane w Biblii są prawdziwe, ale ich opisy zawsze zawierają element teologicznego komentarza (fakt + interpretacja).

II. KANON PISMA ŚWIĘTEGO

1. Kanon Pisma Świętego

Kanon – zbiór natchnionych przez Boga ksiąg, przyjętych przez Kościół i uznanych przezeń za nieomylną regułę wiary i moralności z racji ich Boskiego pochodzenia. Obejmuje 46 ksiąg ST i 27 ksiąg NT.

2. Historia kształtowania się kanonu

Kanon Pisma świętego kształtował się przez wiele lat. Już od samego początku Kościół posiadał kanon natchnionego Pisma – Stary Testament w wersji znanej dzisiaj. Przyjmuje się powszechnie, że w początkach III w. kanon Nowego Testamentu obejmował większość - jeżeli nie wszystkie - ksiąg kanonicznych. Na Soborze Trydenckim w 1545-63 r. potwierdzono oficjalnie zbiór ksiąg natchnionych.

3. Budowa kanonu

Pismo Święte dzielimy na ST i NT

Pismo święte Starego Testamentu dzielimy tradycyjnie na:

księgi historyczne: Rdz, Wj, Kpł, Lb, Pwt, Joz, Sdz, Rt, 1-2 Sm, 1-2 Krl, 1-2 Krm, Ezd, Ne, Tb, Jdt, Est, 1-2 Mch;

księgi dydaktyczne (pouczające, mądrościowe): Hi, Ps, Prz, Koh, Pnp, Mdr, Syr;

księgi prorockie:

prorocy więksi Iz, Jr, Lm, Ba, Ez, Dn;

prorocy mniejsi: Oz, Jl, Am, Ab, Jon, Mi, Na, Ha, So, Ag, Za, Ml.

W skład Nowego Testamentu wchodzi:

Ewangelie: Mk, Mt, Łk, J

Dzieje Apostolskie,

Listy:

Corpus Paulinum (Listy Pawłowe):Rz, 1Kor, 2Kor, Ga, Ef, Flp, Kol, 1Tes, 2Tes, 1Tm, 2Tm, Tt, Flm.

Listy powszechne: Jk, 1P, 2P, 1J, 2J, 3J, Jud, , Hbr.

Apokalipsa

4. Księgi niekanoniczne

Księgi deuterokanoniczne – są to księgi Pisma świętego odrzucone przez rabinów żydowskich w 90 r. po Chr., a przyjęte przez chrześcijan. Ksiąg tych nie uznają również protestanci.

Są to księgi: Tobiasza, Judyty, Mądrości, Syracha, Barucha, 1 i 2 Machabejska.

Apokryfy – pisma żydowskie i chrześcijańskie, które roszczą sobie prawo do Boskiego autorstwa, nie są jednak w rzeczywistości natchnionym pismem.

III. JĘZYKI I PRZEKŁADY BIBLI

1. Języki oryginalne

Biblia była pisana w języku hebrajskim (prawie cały Stary Testament) i greckim (cały Nowy Testament oraz Księga Syracha), a niektóre jej fragmenty (m.in. Ezd 4,7-6,18 i Dn 2,4-7,28) - w aramejskim.

Były to języki, jakimi mówili na co dzień natchnieni przez Boga Autorzy Biblii. Ludzie ci używali do przekazywania otrzymanego Objawienia pojęć, przy pomocy których postrzegali świat, w którym żyli. Dlatego dzisiaj musimy tłumaczyć ich język na język współczesny nie tylko w znaczeniu technicznego przekładu, ale też objaśniając znaczenie wielu słów i pojęć.

2. Przekłady

Septuaginata (LXX) zwana „Przekładem Siedemdziesięciu”, przekład ST na język grecki. Powstał w III w przed Chr., wśród Żydów mieszkających w diasporze.

Wulgata jest przekładem Pisma Świętego na łacinę (głównie z języków oryginalnych). Przekładu dokonał św. Hieronim w latach 390-405 po Chrystusie. W ciągu następnych stuleci ten przekład zdobył sobie pozycję "oficjalnego" przekładu w Kościele Zachodnim (i jest nim do dzisiaj). Wulgata była pierwszą wydrukowaną książką (1456, Gutenberg). W XVI wieku Sobór Trydencki potwierdził, że jest to autentyczna wersja Bożego Słowa. Do czasu publikacji encykliki "Divino afflante Spiritu" (1943) Wulgata stanowiła podstawę katolickich przekładów Biblii.

Ważniejsze przekłady na j. polski:

Biblia królowej Zofii – pierwszy całościowy przekład ST na język polski (XVw).

Biblia Jakuba Wujka – pierwszy, katolicki, całościowy przekład PŚ na język polski (XVIw).

Biblia Tysiąclecia – przekład PŚ na język polski, pod redakcją benedyktynów Tynieckich, wydany w 1965r. Przekład ten do dziś używany jest w liturgii kościoła w Polsce.

IV. CHRONOLOGIA BIBLIJNA

Epoka nomadyczna 1800-1200 a Ch.

ok. 1800	Powołanie Abrahama.
ok. 1700	Patriarcha Jakub (Izrael).
ok. 1650	Józef zarządcą Egiptu. Jakub z synami osiedla się w ziemi Goszen (pn. Egipt).
ok. 1250	Exodus – wyjście Izraelitów pod wodzą Mojżesza z Egiptu. „Czterdziestoletnia” wędrówka przez pustynię.
ok. 1225	Nadanie prawa na Synaju.
ok. 1220	Wejście do ziemi Kanaan pod wodzą Jozuego.

Epoka sędziów 1200-1040 a Ch.

ok. 1050	Działalność Helego i Samuela
----------	------------------------------

Epoka królów 1040-587/6 a Ch.

ok. 1040-1010	Saul.
ok. 1010-970	Dawid: 1005-1000 zdobywa Jerozolimę; 998 obejmuje władzę nad całym Izraelem.
970-931	Salomon. Budowa świątyni w Jerozolimie. Koniec podboju ziemi Kanaan.
929	Podział Izraela na dwa królestwa: Judzkie (południowe) i Izraelskie (północne).
721	Upadek Królestwa Izraelskiego. Izraelici w niewoli asyryjskiej.
680	Sprowadzenie osadników pogańskich do Samarii. Synkretyzm religijny.
622	Wielka reforma religijna Jozjasza.
612	Zburzenie Niniwy przez Babilończyków. Koniec panowania asyryjskiego.

Niewola babilońska 587/6-538 a Ch.

587/6	Podbicie Palestyny przez Nabuchodonozora. Zdobyte Jerozolimy i spalenie świątyni. Przesiedlenie do Babilonii.
-------	---

Czasy perskie. Powrót z wygnania i odbudowa.**538-333 a. Ch.**

- 538 Edykt Cyrusa Wielkiego. Powrót Izraelitów z niewoli. Palestyna prowincją perską.
 536-515 Odbudowa i poświęcenie świątyni jerozolimskiej. Zorobabel.
 458 Powrót kolejnej grupy Żydów pod wodzą Ezdrasza. Reforma religijna. Początek judaizmu.
 445 Nehemiasz namiestnikiem w Jerozolimie. Odbudowa murów Jerozolimy.

Epoka hellenistyczna.**333-63 a. Ch.**

- 333 Aleksander Macedoński pokonuje Persów pod Issos.
 ok. 301 Podział państwa Aleksandra Macedońskiego i powstanie trzech mocarstw: Lagidów (Ptolemeuszy), Seleucydów i Antygonidów.
 ok. 300 Palestyna pod panowaniem Lagidów (Egipt)
 198 Palestyna przechodzi pod władzę Seleucydów (Syria).
 167-164 Prześladowanie religijne Żydów przez Antiocha IV Epifanesa. Powstanie machabejskie. Walki Żydów o wyzwolenie spod panowania Seleucydów.
 141 Koniec panowania Seleucydów w Palestynie i początek panowania Machabeuszów (dynastia hasmonejska).

Panowanie rzymskie.**od 63 a. Ch.**

- 63 Zdobycie Jerozolimy przez Pompejusza. Palestyna prowincją Rzymską.
 37-4 Herod Wielki.
 7/6 Narodzenie Jezusa Chrystusa.
 30 (?) Ukrzyżowanie i śmierć Jezusa Chrystusa
 33/34 Nawrócenie św. Pawła.
 45-48 Pierwsza wyprawa misyjna św. Pawła.
 49/50 Tzw. Sobór Jerozolimski.
 49-52 Druga wyprawa misyjna św. Pawła.
 53-58 Trzecia wyprawa misyjna św. Pawła.
 64/67 (?) Męczeństwo św. Piotra i św. Pawła.
 66-70 Wojna żydowska. Zburzenie Jerozolimy przez Tytusa.

CZĘŚĆ II. KSIĘGI STAREGO TESTAMENTU**V. KSIĘGI HISTORYCZNE****1. Charakterystyka ogólna**

Do ksiąg historycznych zaliczamy: Rdz, Wj, Kpł, Lb, Pwt, Joz, Sdz, Rt, 1-2 Sm, 1-2 Krl, 1-2 Krm, Ezd, Ne, Tb, Jdt, Est, 1-2 Mch;

2. Pięcioksiąg

Pięcioksiąg (Pentateuch, Tora, Księgi Mojżeszowe) – pięć pierwszych ksiąg ST (Rdz, Wj, Lb, Kpł, Pwt). Przedstawia najdawniejsze dzieje Izraela oraz jego prawodawstwo (nie było podziału na prawo religijne i świeckie). Centralną ideą, głównym tematem Pięcioksięgu jest Przymierze Boga z człowiekiem (Adam, Abraham, Izaak, Jakub-Izrael, Mojżesz); łaska, dobroć, miłosierdzie i wierność Boga – niewierność człowieka.

W biblii hebrajskiej Tora podzielona jest na pięć ksiąg, a ich nazwy wzięte są od pierwszych słów danej księgi.

Nazwy ksiąg

Nazwa hebrajska	Tłumaczenie	Nazwa grecka	Nazwa polska
BERESZIT	Na początku	Genesis	Rodzaju
WE-ELLECH SZEMOT	A to są imiona	Exodos	Wyjścia
WAJKRA	I zawołał	Levitikon	Lewitów/Kapł
BEMIDBAR	Na pustyni	Arithomoi	Liczb
ELLECH HADDEBARIM	Te są słowa	Deuteronomion	Powt. Prawa

Autorstwo Pięcioksięgu

Tradycyjnie przypisywano księgi te Mojżeszowi, nie potwierdza jednak tego analiza historyczna i literacka. Zasadniczo przyjmuje się istnienie czterech tradycji (grup autorów i redaktorów) pochodzenia Pięcioksięgu:

Sym.	Nazwa	Okres powstania	Cechy charakterystyczne
J	jahwistyczna	X w. a Ch. (Juda)	Użycie imienia Jahwe
E	elohistyczna	od połowy IX w. a Ch	Użycie imienia Elohim
D	deuteronomiczna	od VII/VI w a Ch.	Powtórzenie historii i prawa od góry Horeb
P	kapłańska	po powrocie z niewoli – od drugiej połowy VI w. a Ch. (Jerozolima)	Organizacja kultu

Występowanie poszczególnych tradycji w księgach Pięcioksięgu

- jahwistyczna: Rdz, Wj, Lb
- elohistyczna: Rdz, Wj, Lb
- deuteronomiczna: Pwt
- kapłańska: Rdz, Wj, Lb, Kpł.

Główne tematy Pięcioksięgu.

Pięcioksiąg (hebr. *Tora*) omawia cztery tematy o zasadniczym znaczeniu dla człowieka wierzącego, aktualne również dzisiaj: [1] temat wybrania i powołania przez Boga, [2] temat przymierza zawieranego przez Boga (i Bożych obietnic!), [3] temat Prawa i moralności oraz [4] temat wyjścia z niewoli. Ponadczasowość tych tematów jest oczywista. Są one poruszane także w Nowym Testamencie - przy pomocy pojęć wprowadzonych przez Pięcioksiąg.

Temat wybrania i powołania to temat aktualny także dziś przez to, że Abraham jest ojcem tych wszystkich, którzy z wiarą polegają na Bogu.

Temat przymierza obejmuje trzy wydarzenia: obietnice Boga dane dla Noego (obietnica, że nigdy nie będzie "zbiorowej odpowiedzialności"), obietnice dane dla Abrahama (powołanie na ojca narodów i nadanie ziemi kananejskiej) oraz zawarcie Przymierza synajskiego za pośrednictwem Mojżesza z narodem wybranym, połączone z nadaniem Prawa. To Przymierze oznaczało nowe objawienie się Boga (Boże imię) oraz postawienie jasnych wymagań moralnych i rytualnych.

Prawo Izraela cechowało się monoteizmem, troską o warstwy społecznie najsłabsze oraz o wspólnotę jako całość - i te cechy odróżniały je od innych starożytnych kodeksów. Pojęcie "prawa" stanowiło centralne pojęcie Pięcioksięgu. Warto zastanowić się przez moment nad tym, jakie jest właściwe miejsce Prawa w życiu chrześcijańskim...

Historia Wyjścia (z niewoli egipskiej) to historia aktu zbawczego Boga, wspomnianego przez wszystkie pokolenia Izraela podczas święta Paschy. To, co uczynił dla ludzi Chrystus, było również opisane terminami Wyjścia.

Aktualność tych tematów dla współczesnego chrześcijanina sprawia, że Pięcioksiąg jest aktualną, wartą poznania częścią Biblii.

Prehistoria biblijna

Prehistoria biblijna – dzieje opisane w Rdz 1-11 nie dotyczą wydarzeń, które moglibyśmy ściśle umieścić w historii, nie potrafimy i nie powinniśmy ich datować, osoby nie są postaciami historycznymi. Jest to dzieło teologiczne, choć posługuje się opowiadaniem.

3. Pozostałe księgi historyczne

Księgi deuteronomistyczne

Ściśle należą do tego nurtu następujące księgi: Jozuego, Sędziów, 1-2 Samuela oraz 1-2 Królewskie. W kanonie znajdują się bezpośrednio po Pięcioksięgu. Zaliczane są one do ksiąg historycznych ponieważ zawierają zwarty opis z dziejów Izraela od momentu wyjścia z niewoli egipskiej do opanowania obiecanej Ziemi Kanaan. Główne przesłanie tych ksiąg można zamknąć w słowach: **przestrzeganie przymierza z Bogiem przynosi korzyści, a jego łamanie jest przyczyną nieszczęść**. To właśnie pokazuje historia Izraela. Lud wybrany wszystko zawdzięcza Bogu i wiernemu trwaniu przy Nim. Niewola i wszelkie nieszczęścia, to objaw kary za niedotrzymanie wierności Przymierzu.

Dzieło kronikarskie

Zalicza się tu księgi: 1-2 Kronik, Ezdrasza i Nehemiasza. Początkowo tworzyły prawdopodobnie jedno dzieło. Ukazują historię biblijną od Adama do religijnego odrodzenia Izraela po niewoli babilońskiej.

Księgi historyczno-dydaktyczne

Są to trzy księgi: Tobiasza, Judyty i Estery. Ograniczają się do losów jednej tylko osoby lub rodziny bez powiązania z dziejami całego narodu. Wierność historyczna przedstawianych wydarzeń ustępuje celowi dydaktycznemu.

Księgi Machabejskie

Zalicza się tu 1-2 Machabejską. Tytuł tych ksiąg pochodzi od przydomka Judy, syna kapłana Matatiasza, który w 167r przed. Chr. rozpoczął powstanie przeciwko Seleucydom. Wokół tych wydarzeń obraca się tematyka tych ksiąg.

VI. KSIĘGI DYDAKTYCZNE

1. Charakterystyka ogólna

Do zbioru ksiąg dydaktycznych należy siedem Ksiąg: Hioba, **Psalmów**, Przysłów, Pieśń nad Pieśniami, Koheleta, Mądrości i Syracha.

Mądrość w znaczeniu biblijnym nie oznacza sumy posiadanej wiedzy, ale umiejętność dobrego postępowania. Ten kto postępuje dobrze, żyje zgodnie z wola Boga. To Bóg jest pierwszym źródłem mądrości. On uczy nas jak mamy mądrze postępować. Drugim źródłem mądrości jest doświadczenie życiowe tj. doświadczenie ludzi starszych. Ta wiedza mądrego postępowania była przekazywana ustnie, później była utrwalana na piśmie (aforyzmy, przysłowia). Tak w skrócie kształtowały się księgi mądrościowe Pisma Świętego.

2. Księga psalmów

Księga Psalmów, Psalterz, Psalterz Dawidowy (w średniowiecznej łacinie *psalterium* od gr. *psalterion*, z gr. *psallo*, śpiewać) - wchodzący w skład Biblii (Stary Testament) zbiór 150 utworów poetyckich w języku hebrajskim. Zebranie psalmów (i autorstwo wielu z nich) tradycyjnie przypisywano królowi Dawidowi, a także Jeremiaszowi i królowi Salomonowi. Część zresztą zawiera w tytułach imię prawdziwego albo domniemanego autora, okoliczności powstania, sposób wykonania oraz inne uwagi. Obecnie uważa się, że Księga Psalmów powstawała w długim okresie historycznym: niektóre są bardzo dawne, inne zawierają aluzje do niewoli babilońskiej (np. Ps 137).

Psalmy są zróżnicowane pod względem gatunkowym: można wyróżnić lamentacje, hymny pochwalne i dziękczynne, psalmy (przeznaczone do wykonywania przy akompaniamencie instrumentu strunowego *zimmer*) "królewskie", dydaktyczne, mądrościowe, prorockie i inne. Psalmy są wybitnym pomnikiem literatury starożytnego Izraela, lecz przede wszystkim stanowią dokument pobożności żydowskiej czasów starożytnych. Chrześcijanie upatrują w wielu psalmach prorocत्व dotyczących życia i mesjańskiego posłannictwa Jezusa Chrystusa. Psalmy stały się wzorem dla chrześcijańskiej poezji religijnej, były też tłumaczone przez wybitnych poetów.

VII. KSIĘGI PROFETYCZNE

1. Charakterystyka ogólna

Do Ksiąg Prorockich należy zbiór 18 ksiąg. Są to Księgi: Izajasza, Jeremiasza z Lamentacjami - zwanymi czasem Trenami, Barucha, Ezechiela, Daniela oraz dwanaście ksiąg tożsamy z hebrajskim zbiorem Proroków Mniejszych (Ozeasz, Joel, Amos, Abdiasz, Jonasz, Micheasz, Nahum, Habakuk, Sofoniasz, Aggeusz, Zachariasz i Malachiasz).

Prorocy byli powoływani przez Boga przede wszystkim **po to, by wzywać ludzi do nawrócenia do Boga i do posłuszeństwa Bogu oraz aby przypominać im prawdziwy sens istnienia**. Taki sens ma także lektura tych Ksiąg dzisiaj - a wezwania proroków brzmią nadal dobitnie i przejmująco.

2. Prorok – definicja

Prorocy (hebr. nabi – powołany) są to ludzie, którzy – powołani i oświeceni przez Boga (Jr 1, 4-5. 9) – głosili w Jego imieniu (Ez 3, 16-17) prawdy religijno – moralne (Iz 58, 1-8; Ba 3, 36-4, 2; Ha 2, 5-20), strzegli czystości wiary i obyczajów (Oz 4, 2. 10-19; 10, 1-8), bronili sprawiedliwości społecznej +(Am 8, 4-6), a czasem przepowiadali przyszłość (Jr 31, 8-9) i działali cuda (1 Krl 17, 17-24; 2 Krl 2, 19-22). Wiele prorocत्व dotyczyło niewoli babilońskiej (Jr 21, 1-10) oraz zapowiedzi przyjścia Mesjasza (por. niżej). Działali grupowo (1 Sm 19, 20) lub indywidualnie. Niektórzy byli jakby doradcami królów, prorokami „oficjalnymi”(1 Krl 22, 10-17).

Kryteria prawdziwego proroka:

- spełnienie się jego przepowiedni (Pwt 18,21n, Jr 28,9.16n)
- zgodność jego nauki z tradycyjną doktryną (Jr 28,7n., Pwt 13,1-5)
- świętość życia (Jr 23,14)
- osobista świadomość posłannictwa, niezależnie od skutków głoszenia (Dz 7,52)

3. Podział proroków

Prorocy starsi: Gad, Natan, Eliasz, Elizeusz. – nie są autorami ksiąg

Prorocy młodszy – pisarze.

Prorocy przed niewolą babilońską : Amos
Ozeasz (w królestwie izraelskim)

Proto-Izajasz 1-39
Micheasz
Habakuk (w królestwie judzkim)
Jeremiasz

Prorocy okresu wygnania : Ezechiel
Izajasz 40-55

Prorocy okresu po niewoli : Izajasz 24-27; 34-35; 56-
66
Aggeusz
Zachariasz (w królestwie judzkim)
Malachiasz
Abdiasz
Joel

4. Niektóre proroctwa mesjańskie

Iz 7, 14; 9, 5-6;	Ez 34, 23-24;	Mi 5, 1-4a;
Jr 23, 5-6a;	Dn 7, 13-14;	Za 9, 9-10;

CZEŚĆ III. KSIĘGI NOWEGO TESTAMENTU

VIII. EWANGELIE

1. Ewangelia

Ewangelia jest to (z grec.) „Dobra Nowina” o Jezusie Chrystusie, który przyniósł ludziom pomyślne, radosne orędzie o Bogu. Chociaż ewangelie składają się z czterech ksiąg: Ewangelii według św. Mateusza, według św. Marka, według św. Łukasza, i według św. Jana, to jednak od początku zdawano sobie sprawę z tego, że istotna treść tych czterech ksiąg jest wspólna, że właściwie stanowią one jedną Ewangelię.

2. Etapy powstania

- życie i nauczanie Jezusa
- tradycja ustna
- spisanie tekstu (w języku greckim)

3. Ewangelie synoptyczne

Ewangelie synoptyczne – trzy Ewangelie: Mt, Mk, Łk mają tyle fragmentów wspólnych, że mogą być czytane równolegle w trzech kolumnach (synoptycznie – „widziane razem”).

Hipoteza dwóch źródeł zakłada iż Ewangelie: Mt i Łk, powstały na podstawie Ewangelii Mk i zaginionego źródła Q.

Ewangelia wg św. Marka

autorstwo: tradycja przypisuje autorstwo najkrótszej Ewangelii Janowi Markowi z Jerozolimy, kuzynowi Barnaby, towarzyszu podróży św. Pawła i duchowemu synowi św. Piotra.

adresaci i czas powstania: przyjmuje się, że adresatem była wspólnota rzymska, prześladowana przez Nerona, a dzieło powstało w końcu lat 60-tych.

główne treści: Jezus jest Mesjaszem i Synem Bożym, dysponuje wspaniałą, cudotwórczą mocą, nakazuje jednak świadkom milczenie na temat swej prawdziwej godności (tzw. sekret mesjański). Pełny jej sens objawia się bowiem dopiero w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Syna Człowieczego.

Ewangelia wg św. Mateusza

autorstwo: tradycja wskazuje na Mateusza, jednego z Dwunastu.

adresaci i czas powstania: Mt powstała dla potrzeb Kościoła w którymś z miast Syrii (Antiochia, Damaszek, Tyr, Sydon). Była to wspólnota judeochrześcijańska, ale nastawiona misyjnie względem pogan. Napisano ją w latach 80-tych.

główne treści: Jezus jest zapowiadany przez Stary Testament Mesjaszem – idealnym Królem Izraela. Porównywany jest do nowego Mojżesza, tworzącego nowy Lud Boga (Kościół) i nadającego mu nowe Prawo.

Ewangelia wg św. Łukasza

autorstwo: tradycja wskazuje na Łukasza – lekarza i współpracownika Pawła. Prawdopodobnie nie był on Żydem, choć wierzył w jedyne Boga, należał do którejś ze wspólnot założonych przez św. Pawła.

adresaci i czas powstania: adresatami byli wierni pochodzenia pogańskiego, będący pod wpływem nauczania św. Pawła. Czas powstania to lata 80-te.

główne treści: historia zbawienia - Bóg interweniuje w dzieje ludzi. Jezus jest przede wszystkim Zbawicielem, ale także Prorokiem głoszącym słowo Boże. Dobra Nowina o zbawieniu adresowana jest do wszystkich: także do ubogich, kobiet, grzeszników, nie tylko do Żydów, ale i do pogan – uniwersalizm zbawienia.

4. Ewangelia według św. Jana

Nazywana także „czwartą Ewangelią”, różni się od trzech pozostałych, zarówno pod względem ogólnego schematu i języka, jak i samego zebranego materiału o Jezusie. W Ewangelii Janowej zaznaczają się wpływy filozofii hellenistycznej, ale też środowiska żydowskiego. Akcent główny pada na prawdę o objawieniu się chwały Boga w Jezusie Chrystusie. Ostateczny kształt ewangelia przybrała najprawdopodobniej na początku II w.

IX. DZIEJE APOSTOLSKIE

Dzieje Apostolskie - opisujące około 30 lat rozwoju Kościoła, od Wniebowstąpienia Jezusa i dnia Pięćdziesiątnicy do uwięzienia Apostoła Pawła w Rzymie - bywają nazywane "Ewangelią Ducha Świętego": to On prowadzi Apostolski Kościół na krańce ówczesnego świata z Dobrą Nowiną.

Za autora Dziejów Apostolskich jest uznany św. Łukasz Ewangelista. Język, jakim została napisana Ewangelia Łukasza - styl, gramatyka, użyte słownictwo - jest zbliżony do języka Dziejów Apostolskich.

W Księdze Dziejów są także zawarte relacje o chorobach i uzdrowieniach, które prawdopodobnie zostały zapisane przez lekarza - a Apostoł Paweł nazywa Łukasza "lekarzem umiłowanym" (Kol 4,14)

W Dziejach Apostolskich szczególnie wyróżniona jest Osoba Ducha Świętego, działającego w Kościele. Księga opisuje rozszerzanie się chrześcijaństwa i wzrost Kościoła jako dzieło zapoczątkowane i podtrzymywane przez Ducha Świętego. Dlatego można spotkać określenie Dziejów jako "Ewangelię Ducha Świętego". Centralną myślą przekazywaną przez wczesny Kościół Apostolski jest fakt zmartwychwstania Jezusa Chrystusa i jego konsekwencje. Apostołowie ukazani są jako świadkowie zmartwychwstałego Jezusa (Dz 2,32).

W Dziejach Apostolskich opisany jest fakt przełomowy dla rozwoju chrześcijaństwa: powstanie Kościoła o charakterze uniwersalnym, nie ograniczającym się do środowiska judaistycznego. Ponieważ w tworzenie tego Kościoła zaangażowany był Apostoł Paweł, bywa on nazywany "Apostolem pogan". W Dziejach Apostolskich są opisane jego dwie podróże misyjne i krótko wspomniana trzecia.

X. LISTY APOSTOLSKI

1. Święty Paweł Apostoł

Paweł z Tarsu, pierwotnie Szaweł. Urodził się około 8 r. n. e. Tars leży w południowo-wschodniej części Azji Mniejszej. Jego rodzice byli ortodoksyjnymi Żydami z pokolenia Beniamina, zostali sprzedani jako niewolnicy do Azji, gdzie po pewnym czasie zostali wyzwoleni. Po ojcu Paweł odziedziczył prawa obywatela rzymskiego. Był Żydem i zgodnie z żydowskim zwyczajem, przyswoił sobie znajomość zawodu - wyrobu namiotów.

Mając 20 lat przybył do Jerozolimy, by tam pod okiem rabina Gamaliela I studiować pismo. Stał się tam nauczycielem Prawa, zaliczał się więc w poczet faryzeuszów. Tutaj zaczął prześladować członków pierwotnej wspólnoty chrześcijańskiej. Kontynuował walkę przeciwko nowej religii. Udał się do Damaszku. W drodze ma widzenie, w którym Jezus mówi do niego:

"A gdy upadł na ziemię, usłyszał głos, który mówił: >Szawle, Szawle, dlaczego mnie prześladujesz?< >Kto jesteś, Panie?< - powiedział. A On: >Ja jestem Jezus, którego ty prześladujesz. Wstań i wejdź do miasta, tam ci powiedzą, co masz czynić<" (Dz 9, 4-7) Został porażony ślepotą. W mieście umieszczono go u pewnego Żyda, gdzie przez trzy dni nie je i nie pije, modląc się. Pewien chrześcijanin również w widzeniu z Jezusem otrzymał polecenie, by odszukać Pawła i uzdrowić go.

Paweł po otrzymaniu chrztu, nawrócił się i rozpoczął głosić w synagogach, że Jezus jest Synem Bożym. Żydzi odebrali to jako prowokację ze strony dawnego prześladowcy chrześcijan i chcą go zabić. Chrześcijanie jednak go uwolnili i Paweł uratował się ucieczką. Według jego własnych słów w Liście do Galatów, przebywał najpierw trzy lata w okolicach Damaszku, zanim udał się do Jerozolimy, gdzie poznał św. Piotra. Z Jerozolimy musiał jednak uciekać, więc udał się do swojego rodzinnego miasta – Tarsu, by z kolei za namową Barnaby udać się do Antiochii i podjąć pracę w tamtejszym kościele. W Antiochii przemawiał w dzień szabatu do wiernych, ukazując postać Jezusa jako konsekwencje dziejów zbawienia. Ludność przyjęła te słowa bardzo pozytywnie, a miejscowi Żydzi odrzucili je. Prześladowany Paweł udał się do Listry. Tam uzdrowił kalekę. Lud sądził, że ma przed sobą greckich bogów, chciał składać im ofiary. Następnie Żydzi wypędzili ich kamieniami z miasta tak, że Paweł ledwie uszedł z życiem.

Po opowieści o tej pierwszej podróży misyjnej Dzieje Apostolskie relacjonują spór o to, czy Tora ma mieć również zastosowanie do Chrześcijan nawróconych z pogaństwa, czemu sprzeciwiali się Paweł i Barnaba. Chodzi przy tym zwłaszcza o obrzezanie. Decyzja zapadła na **soborze jerozolimskim**.

Zwyciężyła propozycja Pawła.

Święty Łukasz opisuje w Dziejach Apostolskich trzy podróże misyjne św. Pawła: pierwsza prowadziła na

Cypr i do Azji Mniejszej, druga wiodła przez Azję Mniejszą do Europy (gdzie nawiedził dwie prowincje greckie: Macedonię i Achaję); celem trzeciej były miasta Azji Mniejszej (zwłaszcza Efez, stolica Azji-prowincji rzymskiej) i Grecji. W Jerozolimie św. Paweł został zatrzymany, a następnie jako obywatel rzymski, odesłany do Rzymu, gdzie prawdopodobnie w 67 roku, za panowania Nerona, poniósł śmierć (został ścięty).

Zasługą św. Pawła było przede wszystkim ujęcie chrześcijaństwa jako religii o zasięgu uniwersalnym (stąd przypisywane mu tytuły: „Apostoł pogan”, „Apostoł Narodów”) : wyrwanie chrześcijaństwa z narodowo – religijnego kontekstu żydowskiego i stworzenia greckojęzycznych wspólnot chrześcijańskich. Po drugie przez swoje listy pisane do Kościołów św. Paweł wywarł znaczący wpływ na orientację i treść religii chrześcijańskiej. Podkreśla się zwłaszcza znaczenie Listu do Rzymian i jego nauki o usprawiedliwieniu.

Zdumiewa fakt, że List św. Pawła do chrześcijan mieszkających w Rzymie - szczegółowy i teologicznie przemyślany, św. Paweł kieruje do wspólnoty, której ani nie założył, ani osobiście nie zna. Swoją misję do Azji Mniejszej i Grecji św. Paweł uważał za zakończoną. Planował podróż do Hiszpanii i prosił chrześcijan rzymskich, by mu w niej pomogli. W liście św. Paweł pragnie wyjaśnić swoje stanowisko, poparte głęboką refleksją teologiczną i pod każdym względem uzasadnione. Stąd m.in. temat teologii usprawiedliwienia i możliwości zbawienia Izraela. List do Rzymian stanowi streszczenie nauczania św. Pawła i jego teologii. Niektórzy nazywają go „testamentem św. Pawła”.

Św. Paweł prowadził korespondencję z założonymi wcześniej przez siebie wspólnotami chrześcijańskimi.

2. Listy apostołskie

Autorami dwudziestu jeden Listów Nowego Testamentu byli Apostołowie. Listy Apostolskie grupuje się według ich autorów - na trzynaście Listów św. Pawła oraz osiem Listów powszechnych (anonimowy List do Hebrajczyków, List Jakuba, dwa Listy Piotra, trzy Listy Jana i List Judy).

Wśród zbioru trzynastu Listów św. Pawła (łac. *Corpus Paulinum*) można wyróżnić cztery Listy ewangeliczne (listy do Rzymian, dwa listy do Koryntian oraz list do Galatów), cztery Listy więzienne (listy do: Efezjan, Filipian, Kolosan i do Filemona), trzy Listy pasterskie (dwa listy do Tymoteusza i list do Tytusa) oraz dwa Listy napisane najprawdopodobniej jako najwcześniejsze Listy Pawła, w których zajmuje się on szczególnie kwestią powrotu Jezusa (1 i 2 list do Tesaloniczan). Za listy "więzienne" św. Pawła uważa się te listy, które prawdopodobnie zostały napisane podczas pobytu Apostoła w więzieniu. Wzmianki o fakcie uwięzienia są zawarte w czterech Listach: do Efezjan, do Filipian, do Kolosan oraz do Filemona (fragmenty: Ef 6,20, Flp 1,12n., Kol 4,18, Flm 9,23).

Listy św. Pawła Apostoła były kierowane albo do konkretnej społeczności kościelnej, albo do określonej osoby. Najczęściej stanowiły odpowiedź na konkretne problemy.

Część Listów - obejmująca Listy autorstwa Jakuba, Piotra, Jana i Judy oraz List do Hebrajczyków - określana jest jako Listy powszechne, ponieważ są one adresowane prawdopodobnie do bardziej ogólnego, mniej sprecyzowanego odbiorcy niż Listy św. Pawła (wyjątkiem jest 2 i 3 List Jana, adresowane do pojedynczej osoby lub wspólnoty).

3. Nauczanie Św. Pawła

Pośród wielu zagadnień, które porusza św. Paweł w swym dziele, dotyczących m. in. Boga-Ojca, człowieka, grzechu, Kościoła itd. najważniejsze miejsce zajmuje:

Ewangelia o Jezusie Chrystusie.

Ewangelia nie jest tylko opowiadaniem o żyjącym ileś lat temu Jezusie z Nazaretu. Jest raczej głosem objawionej w Nim, ratującej wszystkich ludzi mocy Boga. Paweł nie stworzył całościowej narracji o życiu Chrystusa (jak uczynili to później Ewangelisci), ale w wielu miejscach nawiązuje do

najważniejszych wydarzeń (zwłaszcza męki, śmierci i zmartwychwstania) oraz wypowiedzi Jezusa.

Centrum teologii Apostoła Narodów stanowi przekaz o wskrzeszeniu przez Boga-Ojca Jezusa z martwych. Zmartwychwstały Mesjasz jest Panem mającym przyjść na końcu czasów, Królem całego świata, siedzącym po prawicy Boga i nieustannie wstawiającym się za swoim Ludem. Działa On także na ziemi, a Jego Ciałem jest napełniony Duchem Kościoła. Podobnie jak Chrystus (choć nie dokładnie na tej samej zasadzie) wskrzeszeni zostaną także wierni.

Nierozerwalnie związana z triumfem zmartwychwstania jest teologia Krzyża. Haniebna śmierć na krzyżu, przyjęta dobrowolnie, dla spełnienia woli Boga, jest ofiarą podjętą z miłości, „za” i „dla” grzesznych ludzi. Ofiara Chrystusa nie jest środkiem „udobruchania” obrażonego Boga, ale zbawczym działaniem Boga na rzecz grzeszników.

Zasadnicza przemiana – oferta dla wiary. Paweł głosi, że dzięki łasce Boga, w Chrystusie potęga grzechu została zniszczona, a przed wszystkimi wiernymi otworzyła się nowa, ostateczna szansa wejścia w relację pojednanego, synowskiego życia z Bogiem.

Przyjęcie oferty zbawienia – perspektywa nowego życia. Orędzie Pawła jest apelem o osobistą, świadomą, dynamiczną, przemieniającą wiarę, przez którą każdy wierny, jak i całe wspólnoty Kościoła osobiście uczestniczą w śmierci i zmartwychwstaniu Pana. Przez wiarę dokonuje się usprawiedliwienie. Dzięki ofierze Chrystusa dokonuje się nie tylko formalne uniewinnienie, ale Bóg – będąc sprawiedliwym, wiernym i miłosiernym – usprawiedliwia grzeszników (czyni sprawiedliwymi, wewnątrz ich przemienia) i daje im nowe życie w bliskiej więzi z sobą samym. Warunkiem jest jednak wiara, której nie należy rozumieć jako czystego zaufania, ale raczej jako wierność Bogu, na wzór Jezusa Chrystusa.

XI. APOKALIPSA ŚW. JANA

Słowo apokalipsa pochodzi z języka greckiego (apokalipsis) i oznaczało odsłonięcie, objawienie. Jest to rodzaj utworu biblijnego w którym mówi się o tajemnicach dotyczących sensu dziejów i końca świata. Apokalipsa świętego Jana stanowi ostatnią księgę biblii. Zawiera proroczą wizję wydarzeń towarzyszących końcowi dziejów. Nie jest to jedyna apokalipsa biblijna, uważa się ją jednak za najistotniejszą.

Księga przynosi widzenie świętego Jana, ostatniego pozostałego przy życiu apostoła. Miał on otrzymać na wyspie Patmos objawienie dotyczące losów Kościoła aż do ponownego nadejścia Chrystusa. Celem apokalipsy było pokrzepienie serc Chrzescijan polegającym na przedstawieniu w języku mistycznym i symbolicznym ostatecznego triumfu Dobra nad Złem.

Apokalipsa jako gatunek literacki znana była w literaturze Żydowskiej już od V w. przed Chrystusem. Adresatem „Apokalipsy świętego Jana” są chrześcijanie z Azji Mniejszej, prześladowani przez cesarzy Rzymskich (miedzy innymi przez Nerona). Święty Jan występując w imieniu Boga przekazał im objawienie, stosując je również do przyszłych wiernych. Główną ideą objawienia było zwycięstwo Chrystusa i triumf wiernych.